

'ABD'deki Örgütler İdealimdeki Din-Devlet İlişkisini Yansıtıyor'

20-06-2017 11:15 Güncelleme : 20-06-2017 13:01

[Facebook'ta paylaş](#)[Twitter'da paylaş](#)[Google+'da paylaş](#)[WhatsApp'ta paylaş](#)

Deniz Baran gerçekleştirdiği röportajında, ABD'de uzun yıllar geçirmiş hem akademik (kendisi siyaset bilimi alanında akademisyen) hem sivil toplum düzleminde faaliyetlerin içerisinde yer almış Halil İbrahim Yenigün ile Amerika'da ki Müslüman gençliği, üniversiteleri ve sivil toplum hareketlerini derinlemesine bir şekilde ele alıyor.

Bismillah...

Evvela şunu sorayım abi: Şu an ne yapmaktasın?

- Şu an Almanya, Berlin'de bulunan Forum Transregionale Studien'de postdoktora yapıyordum.

Geçmişte uzun süre ABD'de kaldın. Bu dönemde kısaca bahseder misin?

- ABD'ye ilk defa 2001 yılında doktora çalışmaları için gittim. Önce Teksas'ta, Texas Tech Üniversitesi'nde yüksek lisansımı bitirdim, sonra Virginia Üniversitesi'ne geçtim ve doktoramı orada tamamladım.

Malum, bizim bu röportajı yapma sebebimiz olan yazı dizisinin bağlamı Amerikalı Müslümanlar ile alakalı ve senin de ABD'de geçirdiğin yıllardaki tecrübe ve gözlemlerinden istifade edebileceğimiz sorularla devam etmek istiyorum.

Önce ABD'ye adım attıktan sonra oradaki Müslüman cemaate uyum sağlama sürecinden başlayalım...

- Ben biraz geçmişe dönüp anlatayım istersen. Benim gittiğim şehir, Teksas'ın batısında ufak bir kasabaydı ve bir arkadaşım vasıtasıyla orada Nazmul adında bir Bangladeşli beni karşılayacaktı. Yani ABD'ye attığım ilk adımda Amerikalı Müslüman cemaatinin içinde buldum kendimi. Havaalanına indiğim zaman sarıklı, şalvar kamızlı bir altkıta Müslümanı beni bekliyordu. Bu benim için çok güzel bir his olmuştu. Tabii ABD'de çok daha farklı bir yapı var diye düşünmüştüm ama sonradan görecektim ki şehirdeki tek kişi oydu. Arkadaşım, Tebliğ Cemaatindendi. Oradan ayrılana kadar da en iyi arkadaşım o olacaktı. Beni ilk defa Cuma'ya götüren, sonra okulun hemen yakınında The Small Mosque dediğimiz köhne evde vakit namazlarına birlikte devam ettiğimiz arkadaşım da oydu.

Oradaki ilk Cuma namazı da heyecan vericiydi benim için. Ümmetin ne olduğunu mücessem halde gördüğümü hissetmiştim. İmamımız zaten Muhammed Muhtar Şankı idi. O zaman Türkiye'de bilinmezdi. Sonra Mısırlı bir ağabey ile

taniştık. O da beni hem arabasıyla alışverişlere hem camiye, özellikle ilk Ramazanımızda teravih için her gün büyük camiye götürürdü. Benim İslâm'ın tertemiz bir ruhla ve hissiyatla, başka hiçbir bağ olmaksızın tam bir ümmet olarak yaşadığım yer orasıydı. Hâlen de benim için yeri çok müstesnadır.

Siyahi bir komşum vardı, Akeel adında. O da bir ara hapse girdi çıktı ben oradayken. Beni Nazmul daha ilk geldiğim kış Atlanta'daki bir Tebliğ hurucuna götürdü. 10 gün orada cami cami gezip etkinlikler yaptık. Ondan sonra 2002 ve 2003 yazlarında da aynı şekilde içtimalara gittik.

2002-2003 dönemiyle de Muslim Student Association (MSA) tecrübem başladı. O yıl yönetime girdim. Bir yıl sonra arkadaşlar başkan olmamı istediler ve son dönemimde başkanlık yaptım. O da çok güzel bir tecrübe oldu benim için. Zaten ISNA ve CAIR gibi kurumların kökeninde hep MSA vardır. Çekirdek örgütlenme odur. Tabii bahsettiğim, göçmen Müslümanlar için. Yerli Müslüman diyebileceğimiz siyahilerin örgütlenmeleri çok daha gerilere uzanıyor.

MSA'de neler yaptınız?

- MSA'de uluslararası öğrenci ağırlığı vardı. Göçmen çocukları da vardı ve birlikte çok güzel faaliyetler yapıyorduk. Konuşmalar düzenledik. MSA'in, güney bölgesinde ISNA konferansına paralel bir konferansı vardı. Oraya katılım düzenledik. Jeffrey Lang gibi çok sevdiğim insanları dinleme şansım oldu. "İslâm'da İsa" paneli yaptık mesela. Students for Social Justice ile ortak bir şekilde "Cenin Cenin" belgesel gösterimi yaptık. Sonra onlarla yine ortak bir şekilde Irak işgali arefesinde panel düzenledik, orada konuşmacı oldum.

Yeni gelen öğrenciler için yardım timi hazırladık, onları havaalanından almaya, İslâmî hayata oryantasyona kadar birçok destekte bulunduk ve onları ilk geldikleri andan itibaren aramıza almaya çalıştık. Ama en çok ses getiren faaliyetimiz Fast-a-Thon oldu. Fast-a-Thon çok güzel bir sosyal adalet-dayanışma-İslâm'ı ve orucu anlatma şansıydı. Şöyle yapıyorduk: İlan ettik kasabalıya, Ramazan'da bir Cumartesi günü herkesten bir gün oruç tutmalarını istedik. Oruç tutacak her bir kişi için biz de oradaki "food bank"a belli bir miktar bağışta bulunacaktık. İftar için de bir okulun kafeteryasını ayarladık. Oraya farklı Müslüman ülkelerden gelen herkes yerli

kiyafetini giyerek, kendi yöresel yemeğini pişirerek geldi. Katılanlar yemeklerini yediler. Biz İslâm'dan, oruçtan, sosyal adaletten ve dayanışmadan bahseden bir sunum yaptık.

Amerikalı Müslümanlar denince birçoğumuzun akla ilk gelen şey, demin de zikrettiğin, geniş çaplı bir örgütlenmeye sahip olan CAIR, ISNA, ICNA gibi kurumlar. Bu kurumlara dair genel yorumların nelerdir?

- Ben genelde bu kurumları önemli çok önemli buluyorum. İdealimdeki din-devlet ilişkilerini yansıtır, dinin devlet vesayetinde olduğu Türkiye ve diğer hemen her Müslüman çoğunluklu ülkeye nazaran önemli bir model ortaya koyduklarını düşünüyorum. Hele ki diasporik örgütlenme dediğimiz, Almanya gibi ülkelerde görülen ve çok gayri-İslami bulduğum dışarıdan kontrol araçlı örgütlenmelere nazaran sahici İslami yapılanmalar olduğunu düşünüyorum.

Bu cevap çok ilgi çekici oldu...

- Benim oradaki son yıllarımda da ilk zamanlarda para ihtiyacı dolayısıyla Körfez zenginleri ile geliştirilen sağlıksız ilişkilerden büyük ölçüde kurtulmuş bir yapılanmaya doğru gidiyordu bu kurumlar. Zaten ABD'deki Müslümanlar ortalama olarak zengindir. Doktor ve mühendislerin ciddi yekûnu vardır. Ama başlangıç aşamalarında cami inşası ihtiyacı için bu zenginlere çok bel bağlandı. Onlar da Vahhabiliği yaymak için bunu fırsat olarak kullandılar ve bu yolla bir Selefililiğin

yayılması söz konusu oldu. Ama Amerikalı Müslümanlar zamanla bunun dışarıdan bir nüfuz ve vesayet aracına dönüştüğünü fark ederek giderek bağımsızlığını sağlamaya çalıştılar.

Diğer bir husus ise tabii ki mezhep durumları... ISNA hâlen Sünni ağırlıklıdır. Ama bu noktada da güzel teşebbüsleri olmuştur. Özellikle Suud tesirindeki camilerle veya kişilerle yayılan Şii karşıtı mezhepçiliğe karşı birliği, beraberliği vurgulayıcı çalışmaları, taahhütnameleri olmuştur. Bu zaten 2. nesil Müslümanlar için sorun olmaktan çoktan çıkmak üzereydi. Yani sosyolojik değişim bu yoldaydı. En son durumu ise çok takip etmedim.

Diğer bir husus da siyah hareketi hususu. Göçmen Müslümanların müzmin bir sorunu var. Çok daha muhafazakârlar yerli siyahilere nazaran. ABD'ye gelip orada zenginlik bulunca geniş anlamıyla ABD liberalizmini çok içselleştirenler, idealize edenler olmuş. Orada siyahi Müslümanların başından beri köle olarak bulunduğu gerçeğini gözden kaçıran bir tarzları da olmuş zaman zaman. Göçmenlerin yerli Müslümanlarla en önemli entegrasyon çabaları, W.D. Muhammed'in (Elijah Muhammed'in oğlu) ISNA'ya katılması ve ISNA çizgisinde bir İslâm'ı benimseyip taraftarlarına benimsetmesi ile olmuştur sanıyorum. Siraj Wahhaj, Zaid Shakir gibi isimler de çok önemli bu noktada. Ama bunun dışında göçmen Müslümanlarla kaynaşamayan çok

Müslüman da var. Özellikle siyah mahallelerinde "ben Müslümanım" diyen ama camiye bir kez uğramayan, oradaki göçmen ortamında kendini yabancı hisseden çok Müslüman olduğunu söylemişti önde gelen bir siyah Müslüman tanıdığım. Kasabamızda belediye başkanlığına aday olmuş bir kardeşimizdi bu. Hem de siyah mahallelerinde oturuyordu. Benim komşum Akeel de mesela öyleydi. Hatta bir seferinde bir Tebliğ heyetini ona getirmiştım ve din konusunda daha bir samimi muhabbetimiz olmuştu. Onlar mesela anladığım kadarıyla dini cemaatlerin sayısı anketlerle çıkarılırken radar dışında kalıyor.

Yine de ISNA, siyah Müslümanların bir kesimini göçmen Müslümanlarla entegre ettiği için bu konuda belli bir başarıya sahip. Suud'dan bağımsızlaşma yolunda da ciddi mesafe aldı.

ABD'deki İslami topluluklarla akademik dünyanın kesiştiği noktalar nelerdir? Benim Türkiye'ye dair kişisel gözlemim şu: İslami faaliyetleri sürdüren hareket ve toplulukların teorik altyapısı genelde zayıf kalıyor, fazlaca pratik odaklı gidiyorlar. Mesela birçok platformun, derneğin vs. akademiyle yahut düşünce üreten başkaca odaklarla bağı çok zayıf gibi duruyor.

- ABD'de akademik dünya ile popüler İslam pek kesişmiyor. Sözgelimi, ben ilk gittiğimde Harun Yahya'yı sıkı takip eden bir Amerikalı Müslüman cemaati buldum. Camilerde elbette Türkiye'deki imam ortalamasının çok üzerinde bir imam profili var ve onların din üzerine sohbetleri önemli oluyor. Düşünün mesela Muhammed Şankiti ile birlikte çok ders yapmışızdır. Her bir caminin bir tüzel kişilik olması, kendini farklı farklı modellerde yönetmesi, bazı durumlarda civarlardaki üniversitelerdeki Müslüman hocalardan destek alması güzel bir katkı oluyor. O gibi zeminlerde buluşmalar oluyor. ISNA gibi kurumlarda da iki zemin kesişiyor.

Fakat onun haricinde bu iki alan biraz farklı tellerden çalışıyorlar. Bir husus daha var dikkatimi çeken: ABD'de biliyorsunuz Türkiye'nin aksine insanlar bilgiyi üniversitelerde edinir. "Üniversitede diploma alalım, sonra İLEM, Bilim ve Sanat Vakfı gibi yerlerde gidip seminerlerde bize çok şeyler katan bir şeyler öğrenelim" gibi bir durum yoktur. Müslüman öğrenciler de "Islamic Studies" bölümü olan üniversitelerde mutlaka İslam dersleri alıyor ve akademik İslâm'a hemen dalıyorlar şeklinde bir gözlemim oldu.

Bunun dışında camilerde "halaqa"lar oluyor. Yine çocuklar için "Sunday school" oluyor. Ben hem Lubbock'ta hem de Charlottesville'de Sunday school hocalığı yaptım. Lubbock'tayken çocuklara İngilizce dini bilgiler okuturdum, Charlottesville'de o sıra yeni gelmiş Ahıskalı mülteci çocuklarına Kur'an ve temel dini bilgileri Türkçe okuttum. Güzel tecrübelerdi benim için. Tabii camilerdeki iktidar yapıları çok değişken oluyor. Bazı camiler mezhepçiliğe kurban gitmiş oluyor. Özellikle Selefiler mescidleri ele geçirip Sufileri, Şiileri veya dört mezhep bağlısı diğer Müslümanları bastırabiliyorlar. Benim Lubbock'taki cami tecrübemde bu sorun hemen hiç yoktu. Bir doktor kodaman ekibi camiyi inşa etmişler ve yönetimi de oligopolize etmişlerdi ama onun dışında çok açık fikirlilerdi. Mesela çok muhterem bir hocamız vardı üniversitede, arada bayram namazlarını o kıldırırdı. Saddam'dan kaçmış bir Iraklı olduğunu bilirdim ama bilmediğim bir şey vardı ki onu da o ayrıldıktan sonra öğrendim: Şii imiş. Kimse de bunu sorun etmemişti ve bu çok güzeldi.

Gelgelelim Virginia'daki camide üniversitemizin İslami araştırmalar hocası olarak şehrin çok eski mukimi ABD Müslümanları arasında önde gelen bir isim olan Abdulaziz Sachedina Hocam da camiye teslim alan Vahhabiliğin kurbanı oldu. 20 küsur yıldır arada Cuma namazlarını kıldırırken birkaç yıl önce gelen birkaç Vahhabi'nin Şii aleyhtarı söylemleri cemaati allak bullak etmeye yetmişti. Hoca tam Cuma kıldıracakken "Sen Şii'sin, arkanda namaz olmaz" diye çekiştirilince adam da çok üzülüyor, öfkeleniyor, bir daha da camiye gelmedi sanırım. Ben de o camide yönetim kurulu üyeliği yaptım ve bütün mesaimi neredeyse Şii-Sünni bölünmesi olmasın diye uğraşmaya adadım. Orada Türkiyeli Müslümanların özellikle önemli bir rolü vardı. Şii-Sünni ihtilafında o yıllar Türkiye keskin bir yerde olmadığı için iki taraftan da insanlar bize roller biçiyorlardı. Ama tabii ne kadar uğraştıysak da olmadı. Hatta öğrencileri de harekete geçirmeye çalışmıştım ama o da olmamıştı. MSA'deki gençler ise o sorunları çok güzel aşmışlardı. Başkan Şii de Sünni de olabiliyordu. Erkek-kadın ilişkilerinde çok daha denklik vardı. Camilerde biliyorsunuz kadınlara ayrılan yer de hep tartışılan, müzakere edilen, uğraşı verilen bir konudur.

Nereden geldik buraya, halk İslam'ı-akademik İslam... Evet ISNA gibi yerlerde kesişimler olur. Mesela Hamza Yusuf gibi profesyonel hatipler vardır, bir yıl öncesinden ciddi paralarla çağrılabilir bunlar, cemaatler bunları çağırmak için fonlar bulmaya çalışır. Bu cami, etrafında gelişen dini söylemle irtibattadır. Bir de akademik söylem vardır ki eğer cami ile üniversite arasında temas zayıfsa ayrışma daha çok olur.

Senin gözlemine hem katılıyorum hem katılmıyorum. Şöyle ki:

Aslında cemaat aktivizmini zaten cami etrafındaki kişiler götürüyor. O noktada üniversitelerden de destek alıyorlar. ABD'ye esas ağırlığını veren şey, kasaba yapısı. Buralarda etnik mezhebi vs. bölünmeler de daha az. Zaten Müslüman sayısı da az. Ama büyük şehirlerde her etnik, mezhebi grup ayrı telden çalabiliyor. Büyük şehirlerde önde gelen büyük camiler hariç dediğin durum çok var. Sürüyle etnik cami var, bunlar genelde diasporik cemaat olarak kendi içine kapanık yaşayıp gidiyorlar. Kültür merkezi hüviyetindeler. Daha çok Almanya'daki durum gibi.

CAIR ise biraz farklı. MAZLUMDER gibi hak arama ve ayrımcılık gibi konulara has bir yapı. Ama ISNA, MSA gibi yapılar kitle örgütleri mahiyetinde. IIIT ile MSA ve ISNA kökence aynı insanlara dayanıyor. IIIT bu noktada akademik İslam'ı biraz daha geniş kamuoyuyla buluşturuyor. Bir de Center for Islam and Democracy, AMS gibi daha çok lobi örgütlenmeleri diyeceğimiz yapılar var. Bunları tabii Türkiye, Körfez ülkeleri gibi ülkelerin nüfuz kazanmak için kurduğu yapılardan tamamen ayrı tutuyorum. Onlar yabancı hükümetlerin çıkarlarını kollayan yabancı örgütler hüviyetinde. Onları "İslami faaliyet" değil "dış politika faaliyeti" şeklinde değerlendiriyorum. Amerika'da cami ve MSA'e devam eden, oralardan yetişip üniversite okuduktan sonra bahsettiğin tarz Müslüman cemaati aktivizmine (siyasi aktivizm dahil) katılan bir kesim var. Oranlarını tahmin edemem ama benim aynı isimleri bu yerlerin hepsinde birden görmüşlüğüm de vardır. Mesela Louay Safi ile AMSS-IIIT çevresinde tanıştım, sonra görüştüğümüz ortamlar ISNA ortamları oldu. En son da Suriye devrimi başladığında muhalefetin ABD'deki ayaklarından biri olarak görev aldı. Yani hem akademik İslam hem cemaat aktivizmi hem de siyasi aktivizm-lobicilik arasında dolaşan bir aktivist kesimden bahsedebiliyoruz.

Nation of Islam adının öne çıktığı bir siyahi Amerikan Müslüman hareketi de var, daha yerli denebilir... Bunlar mı sokaktaki Amerikalı Müslümanların gündemini belirlemede daha ağır basıyor yoksa ISNA, CAIR gibi demin zikrettiğimiz hareketler mi?

- Nation of Islam'ın kulvarı tamamen farklı. Ana gövde ile kaynaşmış değiller. Tabii ki daha yerliler.

Şu kısmı çok bilmiyorum: Müslüman protest sokak kültürü ne şekilde işliyor? İkinci nesil göçmen çocukları bunlara dahil olabiliyor mu? Az evvel dediğim gibi, ABD göçmenlerinin Avrupa göçmenlerinden farkı, başarı hikâyelerinin çoğunlukta olması. Çok sayıda yüksek eğitilmiş, varlıklı bir kesim var. Çok daha sonra gelen mülteci göçmenlerde ise Avrupa'ya daha çok benzeyen daha farklı bir profil oluştu. Mesela Somalililer bizim kasabada bile çok entegre olamamıştı. Halbuki Afganların çoğu çok seri bir dikey hareketlilik içerisindeydiler. En son uğradığımda da benim okuttuğum Ahıskalılar da çoğunun okullarını bitirip üniversiteye devam etmediğini üzülerek müşahade ettim. Buralarda siyahlarla, Hispaniklerle, diğer mülteci ve göçmenlerle ortak sınıfsal temellerde daha çok kaynaşma olabiliyor. Protest bir kültür elbette çıkabilir ama durum şu an tam olarak nedir bilmiyorum.

Ben tabii her zaman varlıklı, tuzu kuru, Amerikan rüyasını yaşamakta olan Amerikalı Müslümanların muhafazakârlaştırıcı tesirine karşı tedbirli olmayı savunurum. 2000 yılında Bush'a oy verme hikâyesi böyle bir şeydi. Filistin vaadi ve aile değerleri üzerinden Müslümanları içirme (*co-opt* etme) faaliyeti gibi bir durum oldu. Bu durum, oranın kaç yüz yıllık yerlisi siyah Müslümanların bütün tecrübelerine zıt bir şeydi ve onların konumunun gözetilmesi benim için çok daha önemli.

Peki, *American Journal of Islamic Social Sciences (AJISS)* deneyiminden yola çıkarsak Amerika'daki İslami perspektifli yayın dünyasını ne seviyede görüyorsun?

- ABD'deki İslami perspektifli yayın dünyasını da birkaç segmente ayırmak zorundayız diye düşünüyorum. Evvelden de camiiler ve örgütlenmeler bağlamında temas ettiğimiz gibi, İslâm'ın akademik ve popüler yüzlerini ayırmak durumundayız. Mesela Harun Yahya'nın, Gülen grubunu kıskandıracak seviyede popüler literatüre girdiğini şaşkınlıkla gözlemiştim.

Mesela Amana Publications diye bir kitabevi var. Şimdi kitap piyasası, malum, çok daha farklı örgütlenmiştir ve okuyucu davranışı da Türkiye'deki gibi değildir ABD'de. İnsanlar "*generalist*" diye tabir ettiğimiz şekilde "genel kültürcü" değildir. Bir konuda uzmanlaşmak isterler ve o alanda derinleşirler, okurlar. Her şeyden biraz bilen ama hiçbir şeyi iyi bilmeyen Türkiyeli genel kültürcü okuyucudan farklıdır bu bakımdan. Entelektüel bilgi, ortamlarda havamız olsun diye tüketilen bir şey değildir pek. Dolayısıyla akademik İslâmî literatürü zaten üniversite kitabevleri basar.

Bir de alt kıtada İngilizce basılan mebzul miktarda literatürü ABD'de de bulabiliyorsunuz. Kutub'un bizim dersimizde de okuduğumuz *Yoldaki İşaretler*'i böyle adı duyulmadık bir yayından gelen bir nüshaydı mesela. Onlar iyi bir İslâmî yayın kaynağı oluyor ve büyük dağıtımclar bunları hem kendi sitelerinden hem Amazon'dan okuyucuya ulaştırıyor.

Şimdi her şeyin başında Kuzey Amerika'nın yapısal karakteri her konuyu değerlendirirken aklımızda olmalı. Çok büyük bir coğrafyada çoğu ufak ufak kasabalarda ve şehirlerde ama her biri benzeri standartlarda yaşayan bir kitleden bahsediyoruz. Bizim gibi 2-3 şehre bütün ekonomik, kültürel faaliyetler toplanmış ve küçük şehirlerdeki mahrumiyet bölgesinde yaşıyor gibi bir durum söz konusu değil. "Corporate America", ürünlerini zincirlerle her bir köşeye ulaştırıyor. Şimdi baktım en kalabalık 20 şehirde yaşayanlar toplam nüfusun ancak üçte birini teşkil ediyor. Çok fazla merkez var ABD'de, küçük kasabadakiler de ürünleri zincirler üzerinden temin ediyor. Kitap piyasasında da birkaç büyük zincir var; Borders, Barnes & Noble gibi. Buralara şimdiye kadar nadiren akademik İslâmî literatürden bazı kitapların girebildiğini

gördüm. Onun dışında Karen Armstrong, Reza Aslan gibilerin kitapları bolca giriyor. Bir de tabii ki *Kiterunner* gibi kurgu bestsellerlar Müslüman yazarlardan Amerikan okura ulaşabiliyor.

ISNA gibi mecralar aynı zamanda fuarlarıyla Müslüman alt-kültürünün yaşatıldığı yerler. Burada tekstil ürünleri dışında kitaplar da büyük bir yekûn teşkil ediyor. Tarık Ramazan gibi hem akademik hem popüler kesimde aynı anda bulunabilen isimleri dinleyebiliyor, aynı zamanda onların kitaplarını alabiliyorsunuz. Bunun dışında bizdeki gibi "Fatih'e gidip Ağaç'a, İnkılâb'a uğrayayım da kitap alayım" diyebileceğiniz bir yapı çok bulunmuyor. Bizde malum, kitabevleri, hareketlerin örgütlenmelerinde çok kilit bir fonksiyon üstlenmiştir.

Özgürlüğün nispeten çok daha fazla olduğu Kuzey Amerika'da kitabevi kitabevidir ve piyasa gereklerinde çok fonksiyonel değilse var olmaz bile. Nitekim ara ara internetten çok kitap sipariş ettiğim "islamicbookstore.com"u bir de yerinde göreyim diye onca uğraştıktan sonra bir depoya karşılaşıp hayal kırıklığına uğramıştım. IIIT ve AJISS, bütün bu ortamda akademik İslâmî literatürle popüler literatürü buluşturuyor. Aynı anda ikisinde de yer alabiliyor. Tıpkı Tarık Ramazan gibi... O açıdan önemli bir işlevde ama dediğim gibi çok ihtisaslaşmaya dayalı bir sosyal sistem var ABD'de. Ben ABD'ye gittiğimde bizde tartışılan (bilinen demiyorum, isimler ve kavramların bilinmeden boca edildiği) nice konunun orada hiç tartışılmadığını görünce çok şaşırmıştım. Her konuyu ihtisaslaşmış küçük çevreler tartışır. Camilerde genelde tartışılan konular mezhep konuları, bayram zamanları, *zabiha* (helal) et, din eğitimi, mezarlıklar gibi çok daha pratik konulardır. Bir de tabii ki "*da'wa*" (tebliğ) konusu, ayrımcılıklar konusu vs.

<http://dusuncemektebi.com/d/149978/abddeki-orgutler-idealimdeki-din-devlet-iliskisini-yansitiyor-/>

II. KISIM

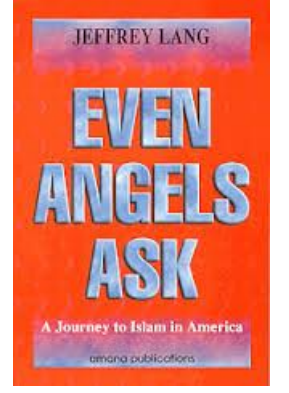
ABD'li Müslümanlar Neden Radikalleşme Eğilimine Sahip Değiller?

Batı'da son yıllarda Sufizme yönelik bir ilgi var. Amerika'daki bazı mühtedi kanaat önderleri de tasavvuf yolunu seçiyor, örneğin Hamza Yusuf. Bu ilgiyi nasıl yorumluyorsun?

Sufizm elbette Doğu egzotizminin önemli bir unsuru olarak hep cazibe kaynağı. Onun halkaları ve çevreleri farklı. Kendi içinde dönen bir camiası var. Müslüman olmadan Sufi olan da var malum. Gülenciler bu ilgiyi görünce oradan Amerikan halkını kazanmak için söylemlerini de uyarlamıştı. Gülen'i, ABD din piyasasına siyaseten çok alakasız olduğu Gandhi, Martin Luther King gibi sivil direniş önderlerinin yanına sokmaya çalışmalarının yanında dinî olarak da o çevreye ilişirme gayretleri olmuştu. ABD'nin her yerinde Mevlevi olmadıkları halde sema gösterileri organize etmeleri, Gülen'in *Sufizm* gibi kitaplarla yaklaşma çabaları bu ilgiden istifade etme gayretlerini gösteriyordu. Halbuki benim küçüklüğümde, Sufi çevrelerden gelen biri olarak, Gülencilerle hep Nursi'den gelen tasavvuf muarızlığı noktasında tartışırdık

Ana soruya dönersek: Klişe yorumlar, "fazla maddiyatçı Batı insanı, Doğu mistisizminde yitirdiği manayı arıyor ve buluyor" gibi kalıplarla düşünüp konuşur elbette. Ama şunu unutmayalım: Yeni Müslümanları Sufiler kadar Selefiler de buluyor artık. Hatta daha da çok buluyor belki. Biraz daha karmaşık analiz çerçevelerine ihtiyacımız var anlamına geliyor bu. Mesela İmam Zeyd gençliğinde daha Selefi bir çizgiden uzaklaşarak sonradan daha Sufi bir çizgiye geçmiş bir insan. Onun şahsî hikâyesinden yola çıkarak yeni Müslümanları sosyal kökenleri üzerinden anlamlandırmak gerekiyor. Hapishanelerdeki tebliğ çalışmalarıyla Müslüman olan yoksul siyahlar, İslâm'ı akademide çalışarak Müslüman olan çoğunluk beyaz muhtediler, İslâm'ı okuyarak Müslüman olup daha sonra camideki maskulinist, cinsiyetçi ve tekçi anlayışları görüp dinden çıkanlar, Sufizm üzerinden mânâ bulanlar ama oradan Müslümanlığa çok geçmeyenler,

akademide Müslüman olup bir türlü camiye ve cemaate kendini ait hissetmeyenler... Bütün bu segmentlere ayrı ayrı bakmak gerekiyor. Benim özel çalışma saham olmadığı için daha fazla bir şey söyleyemeyeceğim. Her zaman aklımızda tutulması gereken ayırım bence şu: İslâm'ı kabul etmek ile Müslüman cemaatine dahil olmak arasındaki ayırım ve aşılmaz uçurum. Jeffrey Lang gibi çok sevdiğim kişiler bunları çok güzel ele alır kendi Müslümanlık tecrübeleri üzerinden. *Even Angels Ask*'i bütün dostlarıma ve öğrencilerime tavsiye ederim.

Peki, Sufizme yönelim gibi bir Selefileşme akımı da var dedik...

Kesinlikle öyle. "Maddiyatçı Avrupalı, Amerikalı; Sufizm'de mânâ buluyor" çok eski bir klişe. Hep sorunlu ve kolaycı bir yorumdu zaten ama şimdi bu yeni boyutu tamamen ıskalatıyor: Selefi anlayış, Müslüman olduğu zaman bir sürü detay bilgiyi öğrenmek zorunda bırakan geleneksel mezheplere nazaran yeni ve büyük bir kopuş yaşamış, kafası keskin kategorilere yatkın bir Müslüman'ı basitliğiyle de netliğiyle de çok daha fazla cezbedebiliyor. Bir de tabii protest bir tarafı var gibi gözüküyor. Özellikle muhafazakâr değil de protest eğilimleri olanlar için daha cazibeli gelebiliyor. Çünkü Malcolm X tarzı, daha sosyal adaletçi, yoksulun ve dezavantajlının dilini konuşarak İslâm'ı adalet mesajı olarak anlayan bir yorum maalesef ülkemizde olduğu gibi orada da çok gelişemedi bu hengâmede. Hamid Dabashi gibi ben de ısrarla Şeriatı ve Malcolm X'e dönüp onun üzerinden hikâyemizi yeni baştan kurgulamaya taraftarım. Bu kurgu, insanları halis bir niyetten yola çıkmışken eli kanlı katil olmaya götüren süreçlere de merhem olabilir diye düşünüyorum. Dünya çok zalim bir yer ve hakkı asırlardır yenmiş ve yenmekte olan nice insanın adalet çağrısına kulak verecek, hakka çağıran ve hak için mücadeleye eden bir Müslüman kitlesine ihtiyacımız var. Böylesi bir yorum ortaya çıkmadıkça o enerjiyi patolojik yerlere kanallandıran akımlar yeryüzünün fesada vermeye devam edecek diye düşünüyorum.

Radikal hareketler demişken... ABD'deki Müslüman gençlerde Avrupa'dakiler gibi bir radikalleşme eğilimi görmüyoruz, neden?

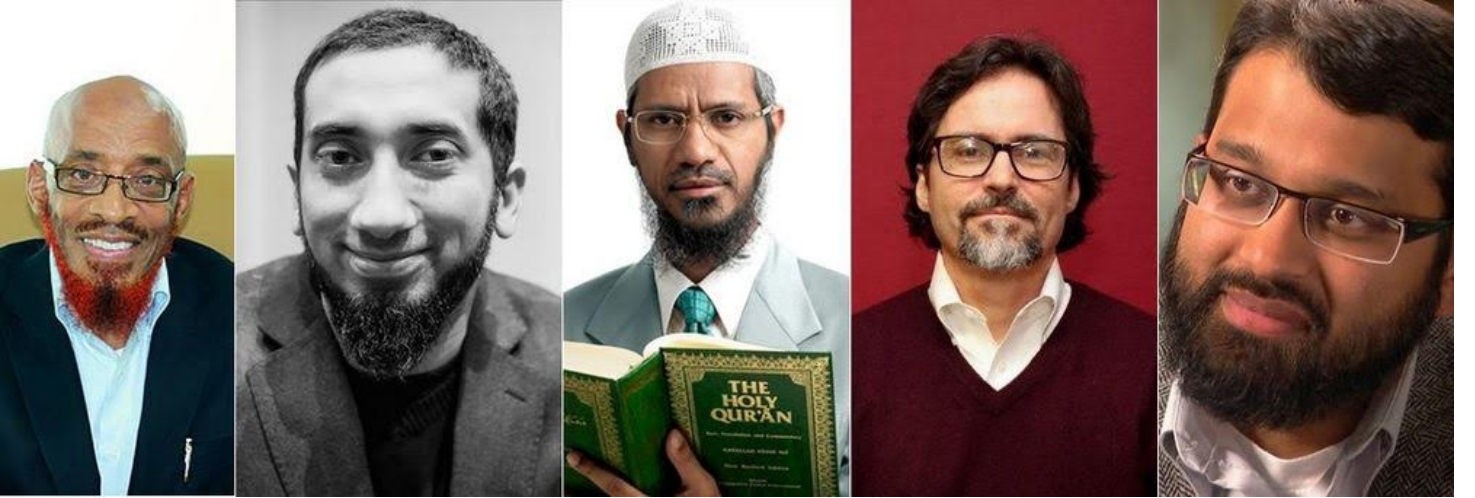
ABD'nin vatandaşlık tasavvuru çok daha geniştir. Bizdeki veya Avrupa'daki gibi ırk üzerinden tanımlamaz kendini. Göçmenlik veya coğrafya üzerinden tanımlar. Beyaz ırkçılığı konusu bâki tabii. Onu ayrıca ele almak gerekiyor. Ama bir kez Amerikalı isen (hiçbir etnik anlam yok, dikkat edelim), çoğunluğu oluşturan göçmenlerin ailesine katılmış gibi oluyorsun. O topraklar Amerikan rüyasının yaşanması için ve "burada çalışan kazanır" diye bir vaad var. Nitekim çoğunluk için böyle oluyor. Elbette siyahilerin, Malcolm'un deyişiyle "Amerikan kabusu" üzerine olan şerhimizi düşelim.

İrkçilik dinamiği çok daha farklı burada. Hatta Avrupa'daki ırkçılık dinamiklerini Amerika'da gözlediğimden de çok farklı buldum ben. Bakın ırkçılık bile "beyaz" gibi hiçbir şeyin adı olmayan bir şey üzerinden tanımlıyor kendini. Alman değil Fransız değil. İkinci nesil bir Türk'ün Arap'ın ismi de hele Adam, Sarah, Can (John yazarlar) gibi bir şeyse hiçbir ayrıma uğramayacağını bilmesi söz konusu. Ülkenin sorunları biraz daha farklı kısaca. Almanya sizden Alman olmanızı istiyor, haliyle hele köylerden gelmiş Türkler bu talebi hem zalimce buluyor hem karşılamaktan aciz oluyor. İkinci nesiller de bas bas bağıyor. Amerika'da ikinci nesil bir Müslüman'a "Nerelisin?" diye sorduğun zaman "New Yorkluyum, Detroitliyim, Austinliyim" der. Ben Almanyalılarla askerlik yapmıştım ve hepsi de benden daha memleketliydi. Bu, işin devletlerden kaynaklı tarafı. Bir de göçmenlerden kaynaklı tarafı var. ABD'de Müslüman kitle dikey hareketliliği çok rahat sağlayabilmiş ve Amerikan rüyasını gerçekleştirmiş bir kitle. Doğru veya yanlış, Müslümanlar, Yahudilerden sonra en varlıklı ve eğitilmiş

ikinci unsur diye bir bilgi aklımda kalmıştı. Avrupa'da kendi ülke kırsallarından vasıfsız işçiliğe gelenler ise çoğunlukta. Bu fark, intibak sorununu daha çok derinleştiriyor tabii.

ABD'li Müslümanlar hemen "American Muslim" cemaatine katılıp ekseriyetle iyi halli yaşayabiliyor. Diasporik etnik cemaatler bile çok daha zayıf orada. Mesela Türkiye'ye yakın Almanya'da devletin eli dini de bırakmamış, kişileri de. İnsanın sivil örgütlenmesi devlet öncesi bir örgütlenmedir, öyle olmalıdır. Türkiye'de ne kadar kötü alışkanlık varsa maalesef Almanya'ya sirayet etmiş. Amerikan Müslüman toplumunda bu konularda çok daha açılım ve dönüşüm sağlandığını gözlemiştim ben. Avrupa'da hem sosyal ve siyasî sistem çok dışlayınca hem kendilerinin intibak kabiliyeti çok olmayınca hâliyle daha keskin eğilimler çıkabiliyor. Amerikan sosyal sistemi bu konuda kendi sıhhatini de çok daha temin etmiş oldu aslında. Avrupa'nın öğreneceği çok şey var. Etnik vatandaşlıktan sıyrılacağı zamanların geleceğini ümit ediyorum. Tabii bu, en önce kendi ülkemiz için ortaya koyduğum çaba :)

ABD'deki Müslümanların esas yapacağı şey siyahi Müslümanlarla entegrasyonlarını güçlendirmek. Kendi iyi durumlarına kanıp Amerika'yı harika bir yer görmekten vazgeçmek ve bunun getirdiği muhafazakârlaştırıcı eğilimlerden sakınmak. Avrupalı da öncelikle memleketinden kopmalı. O artık Yozgatlı, Sivaslı değil; Berlinli, Münihli. Orada Türkiye'nin çıkarları için bulunmuyor. O coğrafyanın insanıyla hayırda yardımlaşmak ve dayanışmak için bulunuyor.

Çok popüler bir konu... Çoğu Amerika menşei ve yine çoğu mühtedi yabancı alimlerin/hatiplerin/vaizlerin Türkiye'de oldukça takip edildiğini görüyoruz, hatta bu konuyu ele alan birçok yayın yaptık. Sen bu fenomeni nasıl yorumluyorsun?

Her yerin sosyolojisi değişiyor tabii ki. Türkiye geleneksel dinî eğilimlerin yeniye yer açmaması bakımından çok daha katı bir yerde bulunuyor. Ben Mısır'da bile yeni ve farklı fikirleri çok daha tartışmaya açık bir insan kitlesi buldum. Malum Afgani-Abduh'un üssü olan bir ülke... Yani insanlar o kadar şeytanlaştırmadan tartışabiliyor. Türkiye'de devlet daimî galip ve muzaffer olduğu gibi medrese de daimî galip ve hegemon. Kendi yokken bile ruhu yeniye fırsat vermemiş :)

Ama sosyoloji devamlı değişiyor tabii ki. Üniversitede çok hissederdim, erkek-kadın birlikte iş yapabileceğimiz zeminin hiçbir kodifikasyonu yok fıkıhçılarda. Fıkıh toplumsal gerçekliğin çok gerisinde kalmakta ısrar ediyor, devamlı genç Müslüman'ı aslında sorunun hayatının yanlış kurulmasında ve kendisinde olduğunu hissettiriyor. Suçluluk duygusu yaşamadan (*Guilt-free*) ve saygıya dayalı, insani bir ilişki kurdurmuyor karşı cinsle. Bütün üniversiteyi hatta bütün hayatı günahkârlık duygusuyla yaşıyor. Böyle olunca ayrımlar ortadan kalkıyor. Bu derin suçluluk duygusu bir zaman sonra bu gerilim ve baskıya dayanamayan genç Müslüman'da türlü patolojik patlamalara yol açıyor, misojinizmden şizofrenik hayat tarzına...

Daha sonra ben, kötü formüle edilmiş bir "anti-modernizm"in patolojilerinin bütün bu trajediye sebep olduğuna kanaat getirdim. Ortada sabiteler var da "modernite ile batmış bir insanlık kendini ona döndürecek" diye bir hâl çaresi yok. Tersine sabite sanılan her şeyin mukaddimelerinden bağlamına kadar kısıtlı insan zihni eseri olduğunu kavramadan tarihi ve sosyolojiyi geriye sarmaya çalışan bir din anlayışı var. Bunun hegemonyası ciddi bir ayak bağı. Türkiye bu konuda Müslüman dünyadan tanıştığım nice insanın yansıttığına göre çok daha geri bir durumda. Azınlıkta olmak başka, sapık ilan edilerek marjinalize edilmek ve sindirilmek başka. ABD'li hatiplerde din anlayışı geleneksel olduğunda dahi yeni sosyolojiye, asrın idrakine konuşabiliyor anlattıkları İslâm. Bu da önemli bir fark yaratıyor tabii. Kültürel üretimin giderek Avrupa-Amerika'ya kayması her alanda yaşanıyor. Ülkelerimizin kültürel olarak kuraklaşması, dünyaya giderek çok daha tepeden bakarak cins kafalarını da bir yandan kapı dışarı etmesi, kültürel pespayeleşme, bunların hepsi çok olumsuz bir yekûne tekabül ediyor. Amacı "kültürel hegemonyayı yıkmak" olarak ilan eden bir kesimin âlimleri de kendileri gibi inşa değil imha üzerine hareket ediyor gibi görünüyor.

Şunu da unutmayalım: 20 yıl önce İngilizce vaaz takip eden kişi sayısı çok daha azdı. Özel üniversitelerle birlikte oranı bilemem ama mutlak sayı sonuçta ciddi anlamda arttı. Eğitimli kesimde dil hâlen çok büyük bir engel ve sorun olmaya devam etse de bilen azınlık da azımsanmayacak bir kitle artık. Kısaca, "dindar" kitle Türkiye'de çok daha büyük bir oran, İngilizce eğitim veren üniversiteler çok daha fazla, bunlardan mezun Müslüman genç sayısı mutlak rakamlar anlamında çok daha fazla ve onların tecrübesine konuşabilen İslâm dili de Amerika'dan geliyor. Ben bunlara kafa yorulması gerektiğini düşünüyorum. Elbette kısmî gözleme dayalı, hipotetik ve spekülatif bu önermelerden sonra bunları sahici ampirik ve antropolojik araştırmalarla inceleyecek bilim insanlarına bırakayım sözü.

Sence Trump Amerikasında Müslümanlar için işler ne yönde değişecek? Yükselmekte olan İslamofobik akıma karşı nasıl bir mücadele mümkün?

Trump Amerikası bir sonuç. Müslümanlar şu halleriyle dünyayla askeri olarak başa çıkamazlar. Bu tabii ülkesi işgal edilen buna direnmesin demek değil. Ama hiçbir defansif, tedafü tarafı olmayan ofansif tavırlar, hatta masum sivilleri hedef alan tavırlar herkesten çok Müslümanlara zarar veriyor ve bu katiller bunları görmekten aciz ne yazık ki. Dünyaya adalet ve ahlâkımızla örnek olmak varken, nice mazlumlarımızın uğradığı zulmün getirdiği ahlâkî güç bizdeyken çok daha güçlü bir mesajla dünyada iyilik yaratabilirdik. Hatta Filistin ve İslâm konularında sırf demografik olarak bu avantaj elimizdeydi. Ama ne yazık ki 11 Eylül ve sonrası var. 11 Eylül'ün her türlü tahribatını biz hâlen yeterince idrak edemiyoruz. Bu süreç en son

metamorfozunu DAİŞ'le geçirdi ve biz daha ne kadar vahşileşebilir bu insanlar derken tahayyülümüzü altüst ederek yeni şerler icat edebiliyorlar.

Bizde kendini şiddetle, zorbalıkla göstermek isteyenler olduğu gibi elbette Avrupalının, Amerikalının da faşisti var, zorbası var ve çok iyi bildiğimiz gibi hep de oldu. Bu zorbayla zorbalıkla mı yoksa ahlâkî önderlikle mi mücadele edilir, bizim sorumuz biraz böyle bir şey. Birtakım Müslümanlar zorbaya karşı zorbalıkla mücadele edelim düşüncesine kapıldı ve bunun sonucunda çok daha fazla kan ve gözyaşı geldi coğrafyamıza maalesef. Trump ne kadar kalabilir kestirmek güç. Trumpvari popülist liderler Avrupa'da ve ülkemizde de aşına olduğumuz üzere yeni bir lider profilini teşkil ediyor.

Peki Trump yönetimi, ABD'de oldukça geniş bir zemini olan Müslüman Kardeşleri terörist ilan eder mi?

ABD'nin İhvan'a karşı tavrı İslamofobik çevrelerin alet olduğu ama esas olarak BAE'den kaynaklanan bir tavrı. Washington DC'de ciddi bir Körfez lobisi var ve think-tankler üzerinden dünya başkentinde nüfuz yarışına girişenler arasında başı çekenlerden onlar. Mısır darbesi de ABD'de bir kanadın destek verdiği ama esas Suud ve BAE'nin kotardığı bir işti biliyorsun. Oradan süregelen bir süreç o. Türkiye'de şaşırtıcı sayıda bir muhafazakâr kitlenin desteklediği Trump, Müslüman karşıtı politikalara tam gaz devam ediyor. Simbiyotik bir ilişki var elbette popülistler arasında. Çatışmanın, fazla iç içe geçmiş ve güvensizleşmiş, kırılanlaşmış bir dünyanın hâkim normu olmasının mutsuz ve yerli tabanları güçlü liderlere bağlatıcı bir tesiri var. Trump olmaz başkası olur ama bu yine tabanlardaki çalkalanmalardan ileri gelen bir süreç. Onları da besleyen diğerinin şiddeti. Şiddetin, karşılıklı güç gösterilerinin, diklenmeler ve dayılanmaların, "bullying" dediğimiz zorba öğrenci davranışının devletlerarası yeni âdet olması birbirini besliyor, birbirinin benzeri liderleri çıkarıyor. Trump gider başkası gelir ama yerli beyaz Amerikalı tabanın bu güvensiz dünyadaki huzursuzluğunu doğru bir adalet siyaseti ele almadıkça, Müslüman dünyada da adil kişiler görülmedikçe bu gidiş zor değişir bence.

İslamofobi'nin Türkiye'nin veya başka herhangi bir ülkenin dış politika aracı olmaktan çıkması gerekiyor öncelikle. Bu en çok İslamofobi'nin asli mağdurlarına yapılan bir kötülük. Müslüman cemaatinin otonom bir şekilde, kendi öz kaynaklarıyla ve yerel işbirlikleriyle bu konuyu ele alıp dayanışma ağları içinde mücadele etmesini de engelliyor bu meselenin dış politika aleti olması.

Trump gibilerle mücadele de tabandaki dayanışma ağlarıyla mümkün olabilir. Dünyanın bu darboğazdan çıkışını da burada görüyorum. Kaderlerini bu liderlere bağlamışlara gittikçe büyüyen, etnisite ve dini aşan milletlerarası dayanışma ağları çok daha farklı bir dünya kardeşliğinin mümkünatını gösterebilir diye bir ümidim var.

ABD Müslümanlarının Türkiye'ye bakışı nasıl? Farklı segmentler için farklı cevaplar da verebilirsin. Bir de asıl merak ettiğim, Türkiye'den birincil muhatap olarak kimi kabul ediyorlar?

Amerika Müslümanlarının bakışı dediğin gibi hem farklı segmentlere bakılarak anlaşılmalı hem de bu bakışın dinamik ve değişken karakteri de vurgulanmalı.

Ben ilk gittiğimde Merve Kavakçı vakasının yankıları tazeydi ama çok bilinmezdi. Ne Amerikalının ne de Amerikalı Müslüman'ın Türkiye'yi iyi bildiğini görünce çok şaşırmıştım o zamanlar. Hatta "acaba Türkiye, Müslüman ülke mi?" diye

forumlarda tartışanlar oluyordu.

Merve Kavakçı olayı, başörtüsü yasağı, sekülerist baskılar, bunları çok da bilmeyen ülkelerin kafalarını karıştırıyordu. Şunu görmemiz lazım, Avrupa için onlara yakın ve onları ilgilendiren bir konumdayız. Ama Atlantik'i bir kez geçince -İkinci nesil Araplar da dahil olmak üzere- önemini çok kaybediyor Batı Asya bölgesi. Yeni göçmenler ise aksine çok iyi takip ediyorlardı. Genelkurmay başkanına kadar isimleri biliyorlardı. Erbakan çok iyi bilinen ve takip edilen bir figürdü.

Zaman içerisinde Erdoğan çok daha bilinmeye başlandı. Gülen cemaatini de çok daha fazla kimse öğrenmeye ve olumlu kanaatle anmaya başladı. Açıkçası ben temkinli olmaları yönünde çok telkinde bulunuyordum, Teksas'ta semazen faaliyeti düzenleyecekleri zaman ufak bir ihtilaf yaşamıştık ve M. Şankiti gariptir, onlardan yana tavır almıştı. Bir zaman sonra Erdoğan, Arap dünyasında yeni bir "Nâsır etkisi" yaratınca o dalgaya kapıldılar. Türkiye'nin birtakım yeni kurumlarla ABD'de daha çok yer edinmeye başlamasıyla ve ISNA gibi yerlerle eskiden hiç katılımları ve diğer Müslümanlarla kaynaşmaları olmazken giderek kaynaşmaları da durumu çok değiştirdi. Mesela İbrahim Kalın Amerikan Müslümanlarının, benim gibi AJISS-IIIT çevresinin çok içinde olan bir isimdi.

Ama bunlar istisnaydı. Benim Y. Ziya Kavakçı'yla tanışmam mesela çok gülerek anlattığım bir hadisedir. Ben Tebliğ Cemaati'yle Dallas'a 3 günlük huruca gitmiştim, yine yakın arkadaşım. Sabah namazı vakti yanına gittim selam verdim, benim Lubbock'tan irtibat bulmam konusunda yardımı olabilir mi diye Ali Sarıkaya üzerinden ona ulaşmıştık zamanında, onları hatırlattım. Bana bizim şehirdeki emektar hoca Prof. Lodhi'yi sordu, ben tanımadığımı söyleyince fena azarladı. Halbuki hoca o sıra Sabbatical'da idi ve ondan tanışmamışız. "Siz Türkler camiye gitmezsiniz, öteki Müslümanlarla kaynaşmazsınız, vs." derken "hocam ben zaten caminin bizzat içindeyim, hatta yeni cami açtık, hep Müslümanlarla olduğum için Türkler beni sevmiyor" vs. demiştim de öylece yatıştırmıştım onu.

Son birkaç yılda ise, özellikle Gezi sonrası, hikâye biraz daha farklılaştı. Bilhassa akademik çevrelerde Erdoğan'ı çok daha eleştirel tahlil eden ve İslâm dünyasının diğer otokratik liderlerine benzetenler giderek arttı. Mesela IIIT çevresinden kimi akademisyenler yeni bir Enver İbrahim-Mahathir Muhammed tercübesi yaşadıklarını düşünüyorlardı. Bilhassa Davutoğlu'nun benim "saray darbesi" dediğim süreçle devrilmesiyle İslâm dünyasından çok insan gibi bir nevi aydınlanma yaşamış gibi olduklarını hissettim. Benim arkadaş çevremde o şekilde çok insan var.

Elbette cami cemaatleri biraz daha farklı bakıyor hadiselerle. Ahmedinejad, Mısır'da esip gürledikçe halkın nasıl ona tutkun olduğunu oradaki yıllarımda fark ettiysem, aynı şekilde İsrail'e esip gürleyen yeni bir lider olarak elbette ona çok meftun olanlarını gözledim. Şu an sahada değilim çok, o yüzden tabanın tavrına ilişkin daha çok şey söyleyemeyeceğim.

Son kertede zihinlerinde Nâsır, Mübarek, Saddam, Esed gibilerin yaptıkları taze olanlar, yahut onların Amerika'nın liberal kültüründe büyümüş ve Orta Doğu otokrasisine hep ikrah ile bakmış çocukları kolay kolay Türkiye'nin mevcut manzarasına destek vermiyorlar. Camilere giden Erdoğan taraftarı Türkiyelilerin lobileri belli bir kesimi dindarlık paydasında kendileriyle duygudaş kılabilirse da ben mesela aylardır Amerika ve Avrupa'nın çok farklı yerlerinde akademik çevrelerde çok muhalif bir yerden Türkiye'yi anlatırken genelde Araplardan ve diğer Müslümanlardan destekleyici değerlendirmeler almışımdır. Daha yeni Dublin'de Filistinli dostlarımdan bir nevi "yeni uyandık" tarzı sözler duydum. Fehmi Hüveydi'nin de destek çekmesi gibi hadiseleri düşünecek olursak Türkiye hükümetine ilişkin kuşkuların eskiye nazaran çok daha fazla olduğunu söyleyebiliriz sanıyorum. Oranları tabii ki bilemiyorum ve tabii ki Erdoğan destekçilerinin hâlâ çoğunlukta olabileceğini tahmin ediyorum.

Şunu hatırlamak lazım; kimlikçi, Müslümancı politikalar çoğunluklar camileri fethediyor. Sesi çok çıkan bir güçlü Müslüman lider, adil bir Müslüman liderden daha çok dikkat çekiyor. Bu konuda Türkiye'nin tabanı ile diğer Müslüman ülkelerin tabanları çok da ayrışmıyor kanaatindeyim.

Teşekkürler...

Ben teşekkür ederim.

<http://dusuncemektebi.com/d/153206/abdli-muslumanlar-neden-radikallesme-egilimine-sahip-degiller-/>